

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

V 2014 9

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

MORFOLOŠKA ANALIZA ANGLICIZAMA U EKONOMSKOM REGISTRU SRPSKOG JEZIKA

Apstrakt: Predmet rada je morfološka adaptacija anglicizama koji su posljednjih dvadeset godina ušli u srpsku ekonomsku terminologiju. Neke od ovih pozajmljenica prilagodile su se u skladu s pravilima srpskog jezika, dobivši karakteristične nastavke, a neke su unijele određene novine. Ovaj rad ima za cilj da ispita način na koji su pojedine vrste riječi formirale svoj oblik da bi mogle da stupe u gramatičke i sintaksičke odnose, te da ukaže na pojedina odstupanja od propisane norme, koja sve više uzimaju maha. Analiza se radi na osnovu Filipovićeve teorije o jezicima u dodiru, a korpus predstavljaju udžbenici iz oblasti marketinga i finansija u kojima se anglicizmi najčešće pojavljuju, zatim stručna i naučna publikacija, te jednojezični i dvojezični rječnici.

Ključne riječi: anglicizmi, lingvističko pozajmljivanje, ekonomska terminologija, morfološka adaptacija.

1. Anglicizmi u srpskoj ekonomskoj terminologiji

Početak dvadeset prvog vijeka je nesumnjivo potvrdio status engleskog jezika kao lingve franke. U okviru svoje lingvističke globalizacije engleski je umnogome uticao na mnoge jezike, a naročito na njihovu leksiku. Usljed razvoja novih tehnologija naučna terminologija je takođe doživjela veliki prodor stranih riječi. Neke nauke su bile podložne uticaju više, a neke manje. Anglicizmi¹ su predmet istraživanja brojnih studija u svim terminološkim oblastima, kao na primjer: Miloš Tasić, „Uticaj

engleskog jezika na stručnu mašinsku terminologiju“ (2010); Mira Milić, Radmila Sokić, „Loan words in sports terminology in Serbian“ (1998); Nadežda Silaški, „Ka standardizaciji terminologije u oblasti marketinga i menadžmenta“ (2009); Sofija Mičić, *Studije o jeziku medicine u engleskom i srpskom* (2009). Pozajmljujući iz engleskog jezika, srpski je znatno povećao svoj vokabular brojnim, ponekad neprilagođenim riječima.² Proces pozajmljivanja je sasvim prirodan i u nekim situacijama neophodan. Međutim, nekritički odnos prema riječima koje ulaze u jezik dovodi do neprirrodnih, hibridnih tvorevina koje se u svijetu podsmješljivo nazivaju *Franglish*, *Spanglish*, *Chinglish*, a kada je srpski

¹ Termin anglicizam se u srpskoj literaturi definiše kao „opšta reč ili vezani morfem iz engleskog jezika koji se upotrebljava u srpskom, s različitim stepenom integrisanosti u njegov sistem“ (Prčić 2005: 59). Ovom terminu se pripisuje još jedno značenje, a to je da anglicizme čine „reči, sintagme ili rečenice u srpskom jeziku čija upotreba odražava i/ili sledi normu engleskog jezika – ortografsku, fonološku, gramatičku, semantičku ili pragmatičku“ (*ibid.*).

² Kada je ekonomska struka u pitanju, prema procjeni akademika Pavla Ivića s jednog skupa, u našoj cjelokupnoj monetarnoj terminologiji gotovo da nema riječi domaćeg porijekla, osim riječi *novac*, za koju se smatra da je izvedena iz naziva Novo brdo, gdje se kovao novac u srpskoj srednjovjekovnoj državi (prema Bugarski 1997).

jezik u pitanju – anglosrpski (Prčić 2005).³ Pojava anglicizama u poslovnom srpskom jeziku mogla se očekivati zbog ekonomske tranzicije kroz koju prolazi naša zemlja, a koja podrazumijeva prelazak na tržišnu privredu i nove pojmove iz britanske i američke sfere uticaja. U takvoj situaciji pojavljuju se termini koji do tada nisu postojali u srpskom jeziku (npr. *insajder*, *lizing*, *merdžer* [MM 47, 161, 48]), a za koje je teško pronaći ekvivalente (Novakov 2008). S tim problemom se najviše susreću stručnjaci iz oblasti ekonomije i poslovanja. Od njih se očekuje da uvedu stručne termine iz engleskog jezika u srpski, koji u velikom broju slučajeva ne sadrži termine i koncepte kojima bi odrazio njihovu suštinu. U nedostatku termina, eksperti često posežu za engleskim riječima, bilo da ih preuzimaju u originalnom obliku ili da ih adaptiraju u određenoj mjeri na ortografskom, fonološkom, morfološkom i/ili semantičkom nivou. Nova riječ tako postaje dio srpskog vokabulara i vremenom ulazi u morfološke i sintaksičke odnose s drugim riječima.

Veliku ulogu u nedosljednom preuzimanju anglicizama imaju i mediji. Zbog važnosti brzine prenošenja vijesti i želje za što bržim informisanjem javnosti, a oslanjajući se na tekstove iz stranih publikacija, novinari često preuzimaju izvorne engleske nazive kao najjednostavnije rješenje svojih dilema prevođenja. Posljedica toga jeste preuzimanje sirovih oblika od strane stručnjaka⁴ kojima su izrazi bliski usljed načitanosti strane stručne literature. U ovom radu bavićemo se prvenstveno ekonomskim terminima koji su prošli određen stepen adaptacije na ortografsko-fonološkom nivou i nastavljaju prilagođavanje na morfološkom nivou formirajući oblik prave pozajmljenice.

³ Primjeri hibridizacije termina u ekonomskom registru su brojni: PR менаџер, tehnike breinstorminga, audit, outsourcing strategije, biznis planovi (Kvalitet 17, 39, 57, 64, 74).

⁴ Ovdje se prvenstveno ima u vidu mlađa generacija ekonomista, koji smatraju da samo izrazi engleskog porijekla, pored toga što imaju prizvuk novog i modernog, imaju i određenu naučnu težinu.

2. Jezičko pozajmljivanje

Predmet rada jeste adaptacija novih anglicizama koji su s naprednom tehnologijom i brzim razvojem u oblasti ekonomije i poslovanja posljednjih dvadeset godina ušli u srpski jezik. U analizi smo se fokusirali isključivo na morfološki nivo, koji nije bio detaljnije obrađen u prethodnim publikacijama. Cilj je da se prikaže način na koji ekonomski termini ulaze u srpski jezik, formiraju svoj oblik, zavisno od vrste riječi, da bi se potpuno integrisali u jezik i stupili u gramatičke odnose. Analiza ne obuhvata starije anglicizme koji su uglavnom latinskog porijekla, jer su se oni u potpunosti prilagodili i uklopili u srpski gramatički sistem. Korpus na osnovu kojeg je urađena analiza specifičan je po tome što okuplja anglicizme u ekonomskom registru, dakle radi se o jeziku struke. On je nužno ograničen, jer je nemoguće sakupiti sve ekonomske termine anglosaksonskog porijekla u jednom jeziku. Anglicizmi svakodnevno ulaze u jezik, a vokabular je otvoreni sistem koji se neprestano obogaćuje i uvećava. Korpus čine izvori u kojima se anglicizmi najčešće javljaju, a to su udžbenici, jednojezični i dvojezični rječnici, te naučna i stručna publikacija.

Ekonomске termine analiziramo na osnovu Filipovićeve teorije o jezičkim dodirima (Filipović 1986). Da bi anglicizam postao funkcionalni dio srpskog jezika, on se mora na određeni način prilagoditi. U toku adaptacije modela, odnosno od njegovog prelaska u jezik primalac, preko kompromisne replike, do replike koja je integrisana u jeziku primaocu, dolazi do brojnih promjena, zavisno od nivoa na kojem se javljaju. Sve promjene Filipović dijeli u dvije grupe: 1. promjene koje se javljaju od momenta transfera modela u jezik primalac sve do integracije replike u sastav tog jezika; 2. promjene koje se javljaju na replici – pozajmljenici od integracije u sastav jezika primaoca, pa nadalje. Prvu grupu čine primarne promjene, a drugu sekundarne. Primarne promjene su uslovljene jezičkim kon-

taktom kod dvojezičnog govornika i zato se često osjeća uticaj oba jezička sistema, što dovodi do raznih varijanti kompromisne replike. Sekundarne promjene nemaju nijednu osobinu primarnih, jer se pozajmljenica integrisala u jeziku primaocu. Ako se neka promjena javi, ona nema veze s jezikom davaocem, već s razvojem jezika primaoca. Distinkcija primarnosti i sekundarnosti je inovacija koju je Filipović unio u svoju teoriju jezičkih dodira. Ona omogućava proširenje analize adaptacije, jer adaptacija replike nije završena njenom integracijom u jezik, već se dalje nastavlja pod novim uslovima, a to su uslovi jezika primaoca i jednojezičnosti.

Sekundarna adaptacija može da se desi nakon primarne, ali i ne mora (npr. riječ *marketing* je u sekundarnoj adaptaciji dobila pridjevski nastavak *-ški* u izrazu *marketinške aktivnosti* [Kvalitet 43], ali je zadržala svoj osnovni oblik u primjerima poput *marketing strategija*, *marketing miks*, *marketing program* [OM 88, 100, 103], što može da dovede do zabune jer se ne zna da li se radi o marketinškom programu ili programu marketing, odnosno da li se radi o marketinškoj strategiji ili strategiji marketing, i sl.). Obje vrste adaptacije mogu vremenski da traju veoma dugo, ali ni jedna ni druga ne moraju biti sprovedene u potpunosti, što na morfološkom nivou dokazuju primjeri paralelnih oblika pozajmljenica, kao što je *lizing ugovor* ili *ugovor o lizingu* (FTI 35) prema *leasing contract*.⁵

3. Morfološka adaptacija anglicizama

Jedan od osnovnih principa lingvističkog pozajmljivanja kaže da na morfološkom nivou jezici ne utiču jedan na drugog u onoj mjeri u kojoj utiču na leksičkom i fonološkom nivou (Filipović 1966). Sve pojave lingvističkog pozajmljivanja koje se javljaju na morfološkom nivou zavise od

sličnosti i razlika morfoloških sistema jezika koji dolaze u dodir.

Prema Filipovićevoj teoriji, formiranje osnovnog oblika anglicizma na morfološkom nivou polazi od izvora, odnosno od modela. Ovaj nivo obuhvata sve promjene kroz koje prolazi osnovni oblik modela engleskog jezika tokom adaptacije da bi došao do osnovnog oblika u srpskom jeziku. Model podliježe gramatičko-morfološkoj interferenciji, pri čemu se u procesu adaptacije modela u repliku morfeme jezika davaoca usklađuju s morfemama jezika primaoca.

Transfer morfema iz jezika davaoca u jezik primalac zavisi od vrste morfema. S obzirom na to da morfeme mogu biti slobodne i vezane, osnovni oblik pozajmljenice se javlja u dva oblika: kao slobodna morfema i kao slobodna morfema + vezana morfema. U prvom slučaju model se sastoji od jedne slobodne morfeme i jedne nulte (vezane) morfeme. Upravo ova podjela između slobodnih i vezanih morfema utiče na njihov transfer. Slobodne morfeme se preuzimaju bez ograničenja jer nemaju vezanu morfemu, odnosno sufiks. S druge strane, vezana morfema se kao fleksija vrlo rijetko prenosi u jezik primalac. Kada sufiks pređe u jezik primalac, on zapravo predstavlja dio kompromisne replike koja se jedno vrijeme zadržava u jeziku, da bi se kasnije zamijenio sufiksom jezika primaoca iste semantičke vrijednosti. Ovaj proces se odvija prema pravilima supstitucije na morfološkom nivou koja se naziva transmorfemizacija (Filipović 1990: 31).

Prije nego što se potpuno integriše u morfološki sistem jezika primaoca, slobodna morfema (sama ili u vezi s vezanom morfemom) podliježe adaptaciji. Pored promjena koje reguliše proces transmorfemizacije, analiza adaptacije na morfološkom nivou obuhvata i promjene koje se javljaju u morfološkim kategorijama karakterističnim za pojedine vrste riječi. Ovo se posebno odnosi na kategorije koje se razlikuju u oba jezika (rod, broj, padež, glagolski vid). Zavisno od sastava pozajmlje-

⁵ O trendovima upotrebe novih anglicizama u oblasti ekonomije vidi u Silaški 2007.

nice i od adaptacije vezane morfeme, transmorfemizacija se javlja u tri oblika: nulta transmorfemizacija, kompromisna ili djelimična transmorfemizacija i potpuna transmorfemizacija. Filipović je i u ovaj sistem uveo inovaciju, odnosno pojmovnu podjelu na primarnost i sekundarnost. Kada se sve navedeno uzme u obzir, adaptacija na morfološkom nivou obuhvata: a) formiranje osnovnog oblika pojedinih vrsta riječi, b) usklađivanje morfoloških kategorija jezika davaoca s onima u jeziku primaocu, c) integrisanje anglicizama u sastav promjenjivih oblika jezika primaoca i d) primarnu i sekundarnu adaptaciju.

Transmorfemizacija anglicizama

Nulta transmorfemizacija

Prvi stepen supstitucije na morfološkom nivou predstavlja nulta transmorfemizacija. Ona se javlja kada se model, u ovom slučaju engleski termin, koji je prethodno prošao ortografsko-fonološku adaptaciju, preuzima u srpskom jeziku kao slobodna morfema bez vezane morfeme. Transmorfemisani oblici su, u principu, po svojim završecima u skladu s morfološkim sistemom srpskog jezika, premda ponekad završetak pozajmljenice nije identičan nijednom završetku u srpskom jeziku. Ti primjeri se smatraju inovacijom u morfološkom sistemu jezika primaoca. Kroz nultu transmorfemizaciju prolaze najčešće imenice, rjeđe pridjevi, a nikada glagoli, jer se glagolski sistem engleskog jezika u potpunosti razlikuje od glagolskog sistema srpskog jezika. Imenice i pridjevi koji prolaze kroz nultu transmorfemizaciju završavaju se suglasnikom i nemaju vezani morfem.

Imenice	
<i>engleska riječ osnova bez vezane morfeme</i>	<i>ekonomski termin u srpskom osnova + nulta vezana morfema</i>
brand	brend (OM 202)
display	displej (OM 536)

cluster	klaster (MM 90)
leverage	leveridž (FTI 85)
swap	svop (FTI 109)
trust	trast (FTI 224)
warrant	varant (FTI 17)

Pridjevi	
<i>engleska riječ osnova bez vezane morfeme</i>	<i>ekonomski termin u srpskom osnova + nulta vezana morfema</i>
fair	fer (FTI 117)

U ovu grupu spadaju i imenice koje se u engleskom jeziku završavaju na samoglasnike *-i* i *-u*, što predstavlja inovaciju u srpskom, jer se ovi samoglasnici ne mogu naći u finalnoj poziciji u nominativu jednine domaćih riječi, npr. rojalti (*royalty* [PPR 816]).

Kompromisna ili djelimična transmorfemizacija

Drugi stepen morfološke adaptacije naziva se kompromisna ili djelimična transmorfemizacija i obuhvata isključivo imenice. Anglicizam zadržava vezanu morfemu, odnosno sufix, iz jezika davaoca koji je prošao fonološku adaptaciju, ali nije u skladu s morfološkim sistemom jezika primaoca. Ovaj djelimično adaptiran oblik engleskog modela predstavlja kompromisnu repliku na morfološkom nivou i sastoji se od transmorfemisanih engleskih slobodnih i vezanih morfema. Anglicizmi formirani na ovaj način zapravo nisu završili proces adaptacije. Postoji tendencija u jeziku da se ti oblici dalje adaptiraju u repliku i integrišu u srpskom jeziku. Anglicizmi koji se zadrže na ovom stepenu adaptacije – kompromisne replike – smatraju se inovacijama u morfološkom sistemu srpskog jezika. Vezane morfeme koje se najčešće javljaju uz kompromisnu repliku kao dio kompromisne transmorfemizacije anglicizama su: *-er*, *-or*, *-ing*, *-ment*.

<i>engleska riječ osnova + sufiks</i>	<i>ekonomski termin u srpskom slobodna morfema + engleska vezana morfema</i>
broker	brok-er (FTI 24)
dealer	dil-er (FTI 24)
hedger	hedž-er (FTI 22)
insider	insajd-er (FTI 120)
marketer	market-er (MM 48)
switcher	svič-er (MM 305)
creditor	kredit-or (ER 82)
debtor	debit-or (ER 83)
deflator	deflat-or (ER 353)
advertising	advertajz-ing (MM 204)
damping	damp-ing (MM 273)
factoring	faktor-ing (MM 308)
forfeiting	forfit-ing (MM 308)
leasing	liz-ing (MM 161)
management	menadž-ment (OM 4)

Potpuna transmorfemizacija

Treći stepen adaptacije na morfološkom nivou, potpuna transmorfemizacija, nastavlja adaptaciju vezane morfeme engleskog jezika koja ne odgovara morfološkom sistemu srpskog jezika. Ona obuhvata imenice i pridjeve čiji se model sastoji od slobodne i vezane morfeme, s tim da se vezana morfema zamjenjuje srpskom morfemom iste funkcije i značenja. Kao rezultat tog procesa nastaje replika koja se u potpunosti integriše u sistem srpskog jezika. Ovaj oblik adaptacije se provodi po formuli: slobodna morfema + srpska vezana morfema. Primjera potpune transmorfemizacije ima veoma malo, jer su novi anglicizmi neadaptirane i neintegrisane engleske riječi u srpskom jeziku.

Imenice	
<i>engleska riječ osnova + sufiks</i>	<i>ekonomski termin u srpskom slobodna morfema + srpska vezana morfema</i>
leader-ship	lider-stvo (Kvalitet 59)

liquid-ity	likvidn-ost (Kvalitet 29)
profit-ability	profitabiln-ost (Kvalitet 8)
recruit-ment	regrut-ova-nje (Kvalitet 73)
rat-ing	rejting-ova-nje (FTI 301)

Pridjevi	
<i>engleska riječ osnova + sufiks</i>	<i>ekonomski termin u srpskom slobodna morfema + srpska vezana morfema</i>
dump-ing	dampin-ški (MM 300)
financ-ial	finansij-ški (MM 309)
market-ing	marketin-ški (MM 484)

Formiranje morfološkog oblika pojedinih vrsta riječi

Istraživanja Filipovića i njegovih saradnika pokazala su da se Haugenova teorija, po kojoj jezici s paralelnim strukturama nemaju problema s integrisanjem pozajmljenog materijala (imenice se prihvataju kao imenice i dobijaju fleksiju, pridjevi takođe, itd.), ne provodi dosljedno. Od pozajmljenog materijala najviše su zastupljene imenice (oko 75%), zatim glagoli (oko 18%) i pridjevi (oko 3%) (prema Filipović 1986). Ovaj omjer je u potpunosti u skladu sa osnovnim principom pozajmljivanja koje prati preuzimanje predmeta i pojmova iz jedne kulture u drugu, kada se za tim javi potreba. Međutim, inovacija koju su uveli, podjela na primarnu i sekundarnu adaptaciju, od vrlo malog broja pridjeva koji nastaju primarnom adaptacijom dovela je do povećanja njihove zastupljenosti pomoću sekundarne adaptacije kroz koju su pridjevi prošli dobivši nastavke *-ov*, *-an*, *-ski*.

Adaptacija imeničkih anglicizama

Imenice su najbrojnija vrsta riječi koje se u engleskom i srpskom jeziku razlikuju po svojim završecima i po kategoriji roda. Kada se engleska pozajmljenica integriše u morfološki sistem srpskog jezika, ona preuzima sve neophodne oblike (dobija rod,

broj i ulazi u sistem deklinacije srpskog jezika). Engleski jezik ima prirodni rod, što znači da su imenice koje označavaju bića muškog pola muškog roda, imenice koje označavaju bića ženskog pola ženskog su roda, a imenice koje označavaju predmete i pojave srednjeg su roda. U srpskom jeziku imenice imaju gramatičko-prirodni rod. Po principu prirodnog roda, rod imenica se zasniva na razlikovanju polova bića u prirodi, dok se po principu gramatičkog roda imenice dijele na imenice muškog, ženskog i srednjeg roda prema svojim završecima i sistemu deklinacije. Te formalne oznake za određivanje roda su nastavci: *-ø* (za muški rod), *-a* (za ženski rod) i *-o/-e* (za srednji rod). Određivanje roda pozajmljenicama pomoću formalnih oznaka roda predstavlja potpunu transmorfemizaciju, jer se u tom procesu na transfonemizirani oblik modela dodaje vezana morfema jezika primaoca. Veliki broj pozajmljenica iz engleskog jezika se završava na suglasnik i kao takve prelaze u srpski jezik takođe sa suglasničkim završetkom. Kako su imenice koje se završavaju na suglasnik u srpskom jeziku muškog roda, tako i pozajmljenice dobijaju muški rod, bez obzira na to kojeg su roda prethodno bile (osim, naravno, imenica vezanih za pol). Ovaj princip se naziva *tendencija muškog roda* (*ibid.* 130) i, prema njemu, čak i imenice koje se završavaju na samoglasnike *-i*, *-o* i *-u* muškog su roda, što predstavlja morfološku inovaciju u srpskom jeziku.

Adaptacija imenica muškog roda

Engleske pozajmljenice muškog roda se u najvećem broju slučajeva završavaju na suglasnik. Neki od tih modela su rezultat nulte transmorfemizacije i sastoje se od slobodne morfeme + nulta vezana morfema. Ekonomski termini nastali procesom kompromisne transmorfemizacije sastoje se od slobodne morfeme + engleska vezana morfema. Anglizmi koji su prošli proces potpune transmorfemizacije imaju sastav slobodna morfema + srpska vezana morfema.

Nulta transmorfemizacija	
<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
banner	baner (OM 556)
billboard	bilbord (OM 515)
futures	fjučers (FTI 17)
forward	forvord (FTI 84)
gap	gep (FTI 399)
hedge	hedž (FTI 230)
sponsor	sponzor (FTI 209)
tender	tender (MM 567)

Kompromisna transmorfemizacija	
<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
jobber	džob-er (MM 332)
merger	merdž-er (MM 48)
stakeholder	stejkhold-er (OM 26)
copywriter	kopirajt-er (ER 346)
forfeiter	forfet-er (PPR 596)
bancor	bank-or (ER 39)
auditor	audit-or (Kvalitet 57)
auditing	odit-ing (ER 502)
benchmarking	benčmark-ing (ER 44)
brainstorming	brejnstorm-ing (ER 44)
contracting	kontrakt-ing (ER 53)
merchandising	merčendajz-ing (MM 628)
rating	rejt-ing (ER 673)
clearing	klir-ing (FTI 86)
hedging	hedž-ing (FTI 29)
reengineering	reinženjer-ing (Kvalitet 39)
management	menadž-ment (OM 194)

Potpuna transmorfemizacija	
<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
assortment	asortiman (EK 30)

Adaptacija imenica ženskog roda

Najčešći oblik imenica ženskog roda u oba jezika završava se na samoglasnik *-a*. U prvu grupu spadaju imenice koje su nastale nultom transmorfemizacijom:

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
quota	kvota (ER 366)
procura	prokura (ER 631)

U drugoj grupi se nalaze imenice ženskog roda nastale kompromisnom transmorfemizacijom. U ovom slučaju ženski rod je nastao putem kontaminacije (semantičke analogije):

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
dividend	dividenda (FTI 34)
margin	margina (FTI 63)
tariff	tarifa (OM 414)

Kao rezultat potpune transmorfemizacije u kojoj je engleska morfema zamijenjena srpskom vezanom morfemom nastale su sljedeće imenice:

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
allocation	alokacija (FTI 12)
securitization	sekjuritizacija (FTI 105)
acquisition	akvizicija (OM 48)
fluctuation	fluktuacija (OM 523)
amortization	amortizacija (PPR 538)
appreciation	apresijacija (PPR 539)

approbation	aprobacija (PPR 540)
defraudation	defraudacija (PPR 567)
desinvestment	dezinvesticija (PPR 591)
emission	emisija (PPR 591)
subvention	subvencija (PPR 846)

Ova grupa obuhvata i imenice ženskog roda koje su formirale anglicizam sa završetkom na suglasnik. Uglavnom su to imenice koje se završavaju na *-ost*.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
saturation	saturiranost (MM 107)
solvency	solventnost (MM 461)

Adaptacija imenica srednjeg roda

Imenice srednjeg roda se u srpskom jeziku završavaju na samoglasnike *-e* i *-o*. U procesu transmorfemizacije ekonomski anglicizmi srednjeg roda se ne javljaju u prva dva tipa. Dakle, karakteriše ih samo potpuna transmorfemizacija.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
targeting	targetira-nje (OM 11)
clustering	klasterisa-nje (MM 116)
forfeiting	forfetira-nje (PPR 808)
managerism	menadžer-stvo (PPR 669)
auditing	auditira-nje (Kvalitet 57)
branding	brendira-nje (Kvalitet 83)
trending	trendova-nje (Kvalitet 54)
co-branding	kobrendira-nje (MM 518)

rebranding	rebrandira-nje (MM 538)
encoding	enkodira-nje (OM 569)

Adaptacija glagolskih anglicizama

Za razliku od adaptacije imenica, morfološka adaptacija glagola je mnogo složeniji proces, prvenstveno zbog toga što se engleski i srpski glagoli bitno razlikuju u svom osnovnom obliku. Engleski glagoli nemaju glagolski infinitivni završetak po kojem bi se razlikovali od drugih vrsta riječi. Od imenica se u nekim slučajevima razlikuju samo po kontekstu (jednosložni i dvosložni glagoli) i po akcentu (dvosložni glagoli). S druge strane, srpski glagoli se u infinitivu završavaju na *-ti*, ili na *-ći* (u manjem broju slučajeva), tako da glagolski anglicizmi svoj osnovni oblik formiraju prema pravilima tvorbe glagola u srpskom jeziku. Prilikom formiranja osnovnog oblika pozajmljenice, model jezika davaoca služi samo kao osnova za tvorbu glagola u jeziku primaoca, a ostali elementi koji su neophodni za adaptaciju uzimaju se iz jezika primaoca. Pošto je u većini evropskih jezika osnovni oblik glagola infinitiv koji se sastoji od osnove i glagolskog završetka, prvi stepen morfološke adaptacije glagola podrazumijeva izbor infinitivnog formanta. U srpskom jeziku se upotrebljavaju domaći formanti *-a* i *-ova*, i dva formanta preuzeta iz jezika posrednika *-ira* i *-isa*, na koje se dodaje infinitivni nastavak *-ti*. Zbog mogućnosti izbora infinitivnog formanta često dolazi do paralelnih oblika pozajmljenica, poput *daunlodovati* i *daunlodirati*, *bojkovati* i *bojkotirati*.⁶

	<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
sufiks <i>-ova-</i>	amortize	amortiz-ova-ti (PPR 538)

	deposit	depon-ova-ti (PPR 569)
	reorganize	reorganiz-ova-ti (PPR 810)
	reproduce	reprodukc-ova-ti (PPR 811)
sufiks <i>-ira-</i>	audit	audit-ira-ti (Kvalitet 58)
	allocate	aloc-ira-ti (OM 84)
	fluctuate	fluktu-ira-ti (OM 613)
	market	market-ira-ti (OM 44)
	redesign	redizajn-ira-ti (OM 360)
	accept	akcept-ira-ti (PPR 533)
	cede	ced-ira-ti (PPR 556)
	defraud	defraud-ira-ti (PPR 567)
	finance	finans-ira-ti (PPR 595)
	invest	invest-ira-ti (PPR 619)
	refund	refund-ira-ti (PPR 808)
	target	target-ira-ti (MM 632)
sufiks <i>-isa-</i>	promote	promov-isa-ti (Kvalitet 49)
	speculate	špekul-isa-ti (PPR 852)

Na glagolske anglicizme mogu se dodati prefiksi. Najčešće se upotrebljavaju: *iz-* (*is-*), *pre-*, *u-*, *re-* i pozajmljeni *de-*:

prefiks *iz-* (*is-*): izbalansirati (RBF 645);

prefiks *u-*: ukalkulisati (RBF 858);

prefiks *re-*: realocirati, reinvestirati, redizajnirati (OM 84, 72, 360), refundirati, rekonstruisati, reorganizovati, reprodukovati (PPR 808, 809, 810, 811);

prefiks *de-*: deinvestirati, demonetariзовати, devalorizovati (RBF 571, 572, 574), defraudirati (PPR 567).

⁶ O porijeklu, sastavu i upotrebi glagolskih sufiksa vidi u Filipović 1986: 137.

Adaptacija glagolskog vida

Prilikom formiranja osnovnog oblika glagola u srpskom jeziku postoji još jedna kategorija o kojoj treba da se vodi računa. To je kategorija glagolskog vida, po kojoj se engleski glagoli znatno razlikuju od glagola u srpskom jeziku. Prilikom adaptacije glagolskog anglicizma pojavljuje se problem označavanja glagolskog vida, jer engleski glagolski sistem nema tu morfološku kategoriju. U srpskom jeziku svi glagoli se prema kategoriji glagolskog vida mogu podijeliti na tri grupe:

- prvu grupu čini velika većina glagola koji izražavaju oba vida, odnosno u jednom morfološkom obliku javljaju se kao svršeni (perfektni), a u drugom kao nesvršeni (imperfektni) glagoli sa istim leksičkim značenjem;
- u drugoj grupi se nalazi znatno manji broj glagola koji se pojavljuju samo u jednom vidu, odnosno samo kao svršeni ili samo kao nesvršeni glagoli bez svojih parnjaka;
- treća grupa se sastoji od takođe malog broja tzv. dvovidnih glagola, odnosno glagola koji jednim oblikom izražavaju svršeno i nesvršeno značenje, koje se jedino kontekstom može odrediti.

Prema svojoj mogućnosti da izraze glagolski vid, glagolski anglicizmi se mogu podijeliti na dvije grupe: a) glagoli koji nemaju morfološke oznake, te kontekstom izražavaju vid, i b) glagoli koji prefiksom ili infiksom izražavaju svoj vid (Filipović, Menac 2005: 49). U primarnoj adaptaciji, prilikom koje model prelazi u repliku, ekonomske glagolske pozajmljenice imaju ograničenu sposobnost da izraze kategoriju glagolskog vida. One se morfološki integrišu kroz proces potpune transmorfemizacije i ulaze u tri kategorije: svršene, nesvršene i dvovidne glagole, premda svršeni nisu morfološki označeni u odnosu na nesvršene:

- svršeni vid – perfektni aspekt;
- nesvršeni vid – imperfektni aspekt;
- dvovidni glagoli.

U toku sekundarne adaptacije, kada replika prolazi kroz dodatni proces integracije u jednojezičkom okruženju, neki glagolski anglicizmi mogu nastaviti svoj razvoj i uz pomoć prefiksa morfološki označiti svršeni vid. Pretvaranje nesvršenog glagola u svršeni naziva se perfektivizacija (Klajn 2005: 107).

Dakle, prvu kategoriju čine ekonomski anglicizmi koji perfektni oblik tvore od imperfektnog dodavanjem prefiksa.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom imperfektni glagoli</i>	<i>perfektni glagoli</i>
balance	balansirati	izbalansirati (RBF 645)

U drugoj kategoriji se nalaze glagoli koji izražavaju samo jedan vid, odnosno imperfektni glagoli bez svog parnjaka. Slučajevi perfektnih glagola bez imperfektnih parnjaka nisu zabilježeni.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom imperfektni glagoli</i>
speculate	špekulisati (PPR 852)
fluctuate	fluktuirati (OM 613)

Treća grupa glagolskih anglicizama, dvovidni glagoli, najbrojnija je i sve više se popunjava.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom dvovidni glagoli</i>
deposit	deponovati (PPR 569)
invest	investirati (PPR 619)
promote	promovisati (Kvalitet 49)

refund	refundirati (PPR 808)
finance	finansirati (PPR 595)

Adaptacija pridjevskih anglicizama

U odnosu na imenice i glagole, pridjevske pozajmljenice su zastupljene u najmanjem broju primjera. Engleski jezik i srpski se tipološki razlikuju u kategoriji pridjeva, te analiza adaptacije pridjeva treba takođe da obuhvati primarnu i sekundarnu adaptaciju, kao i transmorfemizaciju koja određuje stepen supstitucije. Pridjevi u engleskom jeziku su nepromjenjivi u rodu, broju i padežu, dok su pridjevi u srpskom promjenjiva vrsta riječi, koja svoj rod, broj i padež određuje prema imenici s kojom se upotrebljava. Prema tome, ako imamo u vidu Filipovićevu (1986) podjelu na primarne i sekundarne promjene, pridjevi se mogu podijeliti u dvije grupe. Prvu grupu čine pridjevi koji su direktno preuzeti iz engleskog jezika u procesu primarne adaptacije na fonološkom i morfološkom nivou. Oni predstavljaju kompromisne replike jer su zadržali osobine engleskih pridjeva (nepromjenjivost), i nisu preuzeli glavne karakteristike pridjeva u srpskom (označavanje roda, broja i padeža). Ovi pridjevi su nastali pomoću nulte transmorfemizacije jer imaju nulti vezani morfem i vrlo teško se uklapaju u sistem srpskog jezika. U ovu grupu spada i određeni broj ortografski neadaptiranih pridjeva koji predstavljaju nove anglicizme i osjećaju se kao strane riječi (npr. *offshore* [MM 604]). Morfološki neadaptirani pridjevi ne razlikuju određeni i neodređeni oblik, a upotrebljavaju se samo u atributivnoj funkciji. Ovi pridjevi takođe ostaju nepromijenjeni u padežima.

<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
fair	fer (FTI 117)
offshore	of-šor (FTI 230)
revolving	revolving (ER 683)

smart	smart (RBF 830)
online	onlajn (OM 235)

Druga grupa pridjeva pruža mnogo više primjera koji su sekundarnom adaptacijom izvedeni od primarno adaptiranih pridjeva i dobijaju svoj osnovni oblik prema zakonima tvorbe riječi srpskog jezika. Ovi pridjevski anglicizmi nastaju potpunom transmorfemizacijom tako što se na adaptirane osnove⁷ dodaju pridjevski sufixi srpskog jezika *-ski*, *-ov/-ev* i *-an*, i imaju sve osobine srpskih pridjeva. Pridjevi druge grupe su potpuno integrisani u sistem srpskog jezika i kada se upotrebljavaju atributivno ili predikativno dobijaju oznake roda i padežne nastavke u jednini i množini, u skladu s imenicom koju određuju. Srpski sufixi za tvorbu pridjevskih anglicizama su *-sk-*, *-šk-*, *-n-*, *-ov/-ev-* i njihove kombinacije.

	<i>engleska riječ</i>	<i>ekonomski termin u srpskom</i>
sufiks <i>-sk-</i> :	leader	lider-ski (Kvalitet 46)
	consulting	konsultant-ski (Kvalitet 37)
	quote	kotacij-ski (MM 289)
	tender	tender-ski (MM 567)
	brending	brendov-ski (MM 368)
	equilibrium	ekvilibrij-ski (OM 413)
	managerial	menadžer-ski (OM 6)
	marginal	margin-ski (FTI 86)
sufiks <i>-šk-</i> :	anti-dumping	antidampin-ški (MM 303)
	clearing	klirin-ški (MM 308)

⁷ Osnove su najčešće imenske pozajmljenice, morfološki integrisane u jezik primalac jednim od tri tipa transmorfemizacije, s tim da svoj pridjevski oblik dobijaju tek u jeziku primaocu prilikom sekundarne adaptacije.

sufiks -n-:	recycled	reciklira-n-i (Kvalitet 30)
	damping	dampira-n (MM 299)
	target	targetira-n-o (MM 190)
	profitable	profitabila-n (MM 247)
	profit	profit-n-a (MM 325)
	co-brand	kobrendira-n-i (MM 518)
	brend	brendira-n-a (OM 536)
	designed	dizajnira-n (OM 8)
	competitive	kompetitiv-n-a (OM 61)
	customised	kastomizira-n (OM 278)
	responsive	responziv-n-i (OM 82)
	corporative	korporativ-n-i (OM 543)
sufiks -ov-:	business- man	biznismen-ov (Kvalitet 14)

	manager	menadžer-ov (Kvalitet 76)
--	---------	------------------------------

4. Posljedice uticaja engleskog jezika na srpski

U literaturi se obično navodi da principi i običaji engleskog jezika ne smiju imati nikakvog uticaja na srpski jezik. Međutim, često smo svjedoci potpuno drugačije jezičke stvarnosti i nastanka nestandardne jezičke norme. U pitanju je tzv. pseudonorma koja predstavlja dio paralelne običajne norme (Prčić 2005). Ona obuhvata navike nastale pod uticajem norme engleskog jezika i nedovoljnog poznavanja srpskog jezika, a koje odstupaju od propisane pravopisne norme i prerastaju u skup ustaljenih obrazaca. Ona se odražava na svim nivoima, na nivou pravopisa, gramatike, semantike i pragmatike. Pod uticajem pseudonorme na morfološkom nivou dobili smo doslovno preslikavanje engleskih struktura, poput konstrukcije *imenica + imenica*, koje dovode do izostanka pridjevskih nastavaka i fraznog prevođenja.

engleska riječ	ekonomski termin u srpskom		
rating agencies	rejting agencije (FTI 26)	umjesto	rejtinske agencije
clearing banks	kliring banke (FTI 184)	umjesto	klirinške banke
damping prices	damping cijene (MM 298)	umjesto	dampinške cijene
offshore funds	of-šor fondovi (FTI 230)	umjesto	ofšorski fondovi
credit rating	kredit rejting (FTI 371)	umjesto	kreditni rejting
marketing activities	marketing aktivnosti (Kvalitet 43)	umjesto	aktivnosti marketinga
brend portfolio	brend portfolio (MM 513)	umjesto	portfolio brenda
portfolio analysis	portfolio analiza (FTI 35)	umjesto	analiza portfelja
leasing contract	lizing ugovor (FTI 35)	umjesto	ugovor o lizingu
online services	onlajn usluge (OM 561)	umjesto	usluge putem interneta

Postoji i određena vrsta riječi, tzv. sirovi anglicizmi, koji nisu prošli ortografsko-fonološku adaptaciju,⁸ ali su na morfo-

⁸ Prema njihovoj „obličkoj“ realizaciji u srpskom jeziku, Prčić anglicizme dijeli na *očigledne*, odnosno one manje-više integrisane u srpskom jeziku, koji će vremenom dobiti status odomaćene riječi, zatim *skrivene* anglicizme, kao što su ekonomija, praviti novac i sl., i *sirove* anglicizme (Prčić 2005, 130-134).

loškom nivou dobili nastavke za rod, broj i padež i na taj način stupili u sintaksičke odnose. Primjeri ovakvog odstupanja od norme i sličnih hibridnih oblika mogu se pronaći u udžbenicima kao i u naučnoj i stručnoj literaturi.

„Radi se o tipičnoj tringularnoj trgovini ili *swapu*, kojom se obezbeđuje zatvaranje finansijske konstrukcije.“ (MM 309)

Milica Bogdanović

„U ovom slučaju, partnerski aranžman ima sve karakteristike *piggybackinga*, samo što sada insistira...“ (MM 360)

„Samsonite je na to odgovorio otvaranjem malo-prodajnih 'outleta' u oktobru 2002. godine.“ (MM 376)

„Ukupno 70% organizacija je zadovoljno ili veoma zadovoljno *outsourcingom*.“ (Kvalitet 44)

„Donošenje odluke o primjeni *outsourcinga* kao poslovne strategije...“ (Kvalitet 44)

„Trenutni obim PAT ograničen je na 'in procesne kontrole' (uglavnom 'in line') i zbog toga ograničava mogućnost za poboljšanje...“ (Kvalitet 56)

„Bez preciznog 'in procesnog' monitoring i podataka na osnovu kojih se mogu donositi upravljačke odluke...“ (Kvalitet 56)

Ono što pogoduje nastanku ovog „nemarnog funkcionalnog stila“ (Prčić 2005: 33–34) jeste nepoznavanje, nepoštovanje i nezainteresovanost za normu srpskog jezika, zatim povodjenje za nametljivom i dostupnijom normom iz stranih jezika, danas engleskog, te stihijsko razvijanje navika koje prerastaju u paralelnu običajnu normu i sve češća praksa da se napisi i ispisi ne pregledaju prije objavljivanja. Iako postoje srpski rječnici ekonomske terminologije, oni ne nude rješenja svih zabluda stručnjaka, jer se u njima često nailazi na ortografski neadaptirane anglicizme. Takođe, članci filološke struke uglavnom daju prijedloge adaptacije anglicizama iz opšteg jezika, dok se stručnom terminologijom malo ko bavi. Jedan od razloga za to je nedostatak razrađenih i naučno utemeljenih kriterijuma, kao i mišljenja stručnih tijela na osnovu kojih bi se moglo odlučiti na koji način će strani naziv ući u srpski jezik, a s tim u vezi i izostanak saradnje lingvista i predmetnih stručnjaka.⁹ Drugi razlog je nepostojanje tržišne ekonomije u

⁹ Situaciju na području jezičke politike još više otežava razjedinjenost lingvističke zajednice, koja je „vlastitu, srpski orijentisanu, jezičku politiku imala jedino u Vukovo doba“ (Ковачевић 1999: 84). Na težinu situacije ukazuje i činjenica da su 1993. godine objavljena čak tri pravopisa srpskog jezika.

našoj zemlji do devedesetih godina prošlog vijeka, čija je pojava uslovila preuzimanje riječi iz engleskog jezika za pojmove koji nisu postojali do tada u srpskom jeziku.

5. Zaključak

U ovom radu pokušali smo da damo detaljniju analizu adaptacije anglicizama ekonomske struke na morfološkom nivou. Analiza je pokazala da model jezika davaoca, odnosno engleskog, podliježe gramatičko-morfološkoj interferenciji koja podrazumijeva usklađivanje morfema engleskog jezika s morfemama srpskog jezika. Međutim, osnovni princip lingvističkog pozajmljivanja, koji kaže da norma jezika davaoca ne smije uticati na normu jezika primaoca, često se narušava. To dovodi do uvođenja novina u srpski gramatički sistem, ali i do pojave nove nestandardne jezičke norme. Time sasvim prirodan proces pozajmljivanja koje ima funkciju popunjavanja leksičkih praznina dobija oblik stihijskog preuzimanja riječi i njihove neodgovarajuće upotrebe. Ono što je neophodno da bi se očuvala autohtonost srpske ekonomske terminologije jeste bliska saradnja lingvista i stručnjaka svih oblasti ekonomske nauke pod okriljem državnog tijela koje bi usaglasilo normu za uvođenje novih termina. Strane termine treba prihvatiti u slučaju nepostojanja domaćeg termina da bi se izbjeglo nepotrebno i neprecizno opisivanje. Međutim, da bi jezik struke posjedovao ekonomične, transparentne i razumljive termine, mora postojati kompromis između brige za jezik, prvenstveno lingvista, i svijesti o tome da se jezik i njegova norma sporo ali kontinuirano mijenjaju. Ekonomska terminologija je dio srpskog jezičkog sistema i ne može se posmatrati odvojeno od njega.

Literatura

1. Bugarski, Ranko (1997), *Jezik u kontekstu*, Beograd: Čigoja štampa.

2. Crystal, David (2003), *English as a global language*, Cambridge: Cambridge University Press.
 3. Drljača, Branka (2006), „Anglizmi u ekonomskom nazivlju hrvatskoga jezika i standardnojezična norma“, *Fluminensia*, god. 18, br. 2: 65–85.
 4. Filipović, Rudolf (1966), „Principi lingvističkog posuđivanja II: Morfološki aspekt“, *Filološki pregled*, I–IV: 1–16.
 5. Filipović, Rudolf (1986), *Teorija jezika u kontaktu*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
 6. Filipović, Rudolf (1990), *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
 7. Filipović, Rudolf i Antica Menac (2005), *Engleski element u hrvatskome i ruskom jeziku*, Zagreb: Školska knjiga.
 8. Klajn, Ivan (2005), *Gramatika srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
 9. Ковачевић, Милош (1999), *У одбрану језика српскога; и даље*, Београд: Требник.
 10. Novakov, Predrag (2008), *Anglističke teme*, Novi Sad: Futura publikacije.
 11. Prčić, Tvrtko (2005), *Engleski u srpskom*, Novi Sad: Zmaj.
 12. Silaški, Nadežda (2007), *Language in transition – of mergers, leverages and customisations*, Zbornik radova sa međunarodne konferencije „Contemporary Challenges of Theory and Practice in Economics“, September 26–29, Belgrade: Faculty of Economics.
- Izvori**
- a) *Udžbenici:*
1. Erić D., Dejan (2003), *Finansijska tržišta i instrumenti*, Beograd: Čigoja štampa (FTI).
 2. Milisavljević, M. et al. (2007), *Osnovi marketinga*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta (OM).
 3. Rakita, Branko (2009), *Međunarodni marketing: Od lokalne do globalne perspektive*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (MM).
- b) *Časopis:*
1. *Kvalitet*, godina XX, broj 5–6–2010, Beograd – Zemun: Poslovna politika AD (Kvalitet).
- c) *Rječnici:*
1. Aćimović, Slobodan et al. (2006), *Ekonomski rečnik*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (ER).
 2. Landa, M. (2004), *Privredno-poslovni rečnik*, Beograd: Građevinska knjiga (PPR).
 3. Simurdić, B. (2006), *Rečnik bankarstva i finansija*, Beograd: Žarko Albulj (RBF).

ANALYSIS OF ANGLICISMS IN SERBIAN ECONOMIC TERMINOLOGY AT THE MORPHOLOGICAL LEVEL

Summary

The subject of this paper is morphological adaptation of anglicisms, which have flooded Serbian economic terminology for the last two decades. Some loanwords have adapted in compliance with the rules of the Serbian language. However, some have brought in certain innovations. The aim of this paper is to

analyse the way certain parts of speech are formed in the Serbian language, as well as to point to new practices, which do not comply with the prescribed norm. The analysis is based on Filipovic's theory of languages in contact, and the corpus presents textbooks in marketing and finance, scientific and professional publications and dictionaries.

milica.bogdanovic@efbl.org